

Veldnamen van de Delflandse duinen

Na de veldnamen van Meijndel (HD 79) en van De Beer (HD 80) is er in dit tijdschrift aandacht voor de tussenliggende duinen van Delfland. Plaatselijk zijn hier de duinen veel smaller dan ten noorden van Den Haag. Veldnamen van verschillende ouderdom verwijzen naar de landschappelijke historie. Oude kaarten en archieven geven informatie. De originele spelling van de veldnaam staat cursief. Namen van wegen en gebouwen zijn niet opgenomen.

TEKST: FRANS BEEKMAN

Trefwoorden

kustgeschiedenis Delfland, duintoponiemen, historie Ter Heijde, kaart Cruquius 1712.

Inleiding

In de Delflandse duinkust liggen de Natura 2000-gebieden Kapittelduinen en Solleveld (ca. 825 ha) en Westduinpark en Wapendal (ca. 250 ha). Daar zal voor dit artikel gezocht worden naar veldnamen. Vanaf Loosduinen zuidwaarts worden de kustduinen (Jonge Duinen) en ook de achterliggende binnenduinen (Oude Duinen) steeds smaller. Bij Monster verdwijnen de Oude Duinen geheel in zee. De kusterosie tussen Kijkduin en Hoek van Holland was eeuwenlang zeer sterk. Bij Ter Heijde zullen de oude kustlijnen hierna aan de orde komen. Het gevolg is dat de onbedekte Oude Duinen bij Ter Heijde vrijwel direct aan zee liggen en dat komt nergens anders in Nederland voor. De ouderdom van deze binnenduinen wordt bewezen door de archeologische vondsten vanaf de brons- en ijzertijd.

Naast kustafslag speelde ten zuiden van 's-Gravenzande aangroei van strandhaken met lage duinen in zuidelijke richting een rol, dat zijn de Kapittelduinen. Deze in de

14^e eeuw ontstane duinen werden door de Hollandse graaf Albrecht van Beieren in 1367 geschonken aan het Kapittel van Sint Marie in Den Haag en stonden toen niet meer onder toezicht van de grafelijke houtvester. De Kapittelduinen brachten weinig

op en in 1581 kwamen ze bij de Staten van Holland. Het Hoogheemraadschap van Delfland moest er zorgen voor het helmpoten (Postma 1984). Recent werden nabij Hoek van Holland met zand uit de Eurogeul en uit de havens van de Maasvlakte de duinen in de *Van Dixhoorndriehoek* en de duinvallei *Spanjaards Duin* aangelegd. Kusterosie en recente kustuitbouw zijn niet lang geleden beknopt samengevat (Van der Valk 2016).

Solleveld

Tussen Loosduinen en Monster werd vanouds het binnenduinlandschap aangeduid met 'klingen en geestlanden', lage duinen en landerijen. De naam van de voormalige boerderij Solleveld staat nu voor het veel grotere beheergebied van Dunea. Solleveld is een zeer oude veldnaam in de Delflandse duinen en wordt al genoemd in het Meetboek van Monster uit 1378. In dit register ten behoeve van de grondbelasting worden alle percelen vermeld naar

ligging, oppervlakte, belending en eigenaar of pachter. Er is sprake van honderden ‘weidekijn’ en ‘ackerken’ met wel zestien boerderijen. De vorm van de percelen wordt wel vaak genoemd, maar niet een veldnaam. Een uitzondering is het *Solveit*. Het woord *sol* betekent een met modder en water gevulde kuil (Moerman 1956, 214) en veld is hier duingrasland. Het wijst op extensieve veeteelt met koeien en schapen in een vrij vochtig duingebied.

Na de middeleeuwen verdwenen vele kleine boerderijen in deze binnenduinen, mogelijk door bodemuitputting en overstuiving. Het binnenduin werd veel graziger met plaatselijk heide en er waren nog maar twee boerderijen: Geesterwijk en Solleveld (Fig. 1). Ook de kustduinen werden begraasd, ze stonden bekend als de ‘Grafelijke Wildernisse’. In het Meetboek van 1378 heten ze eenvoudig ‘de duyne’.

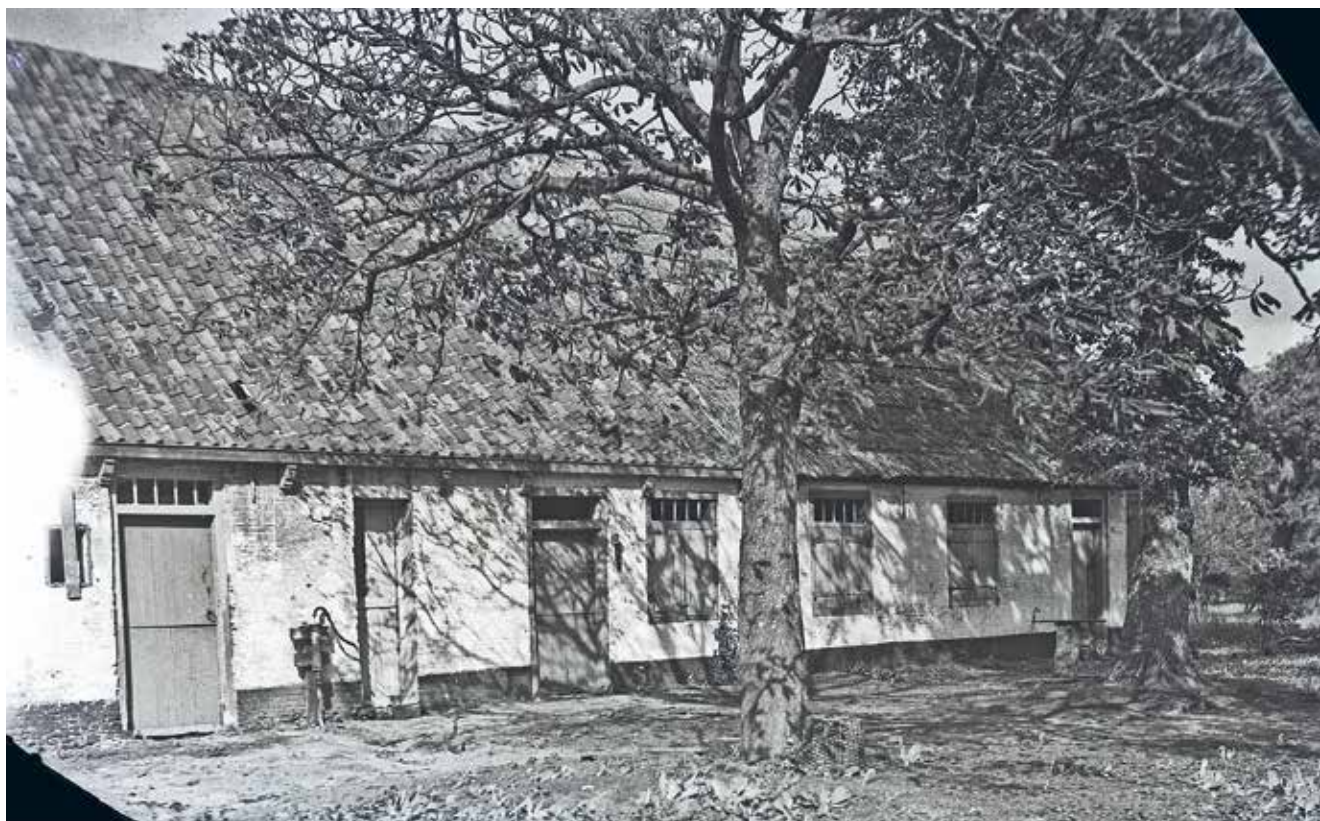
Ter Heijde, het ‘wandelende’ dorp

Het vissersdorp Ter Heijde aan de kust bij Monster werd in het verleden na afslag een aantal keren landinwaarts herbouwd. Dankzij vermeldingen in oude rekeningen en met behulp van oude kaarten kan de kustachteruitgang worden gevolgd.

Vanaf de 18^e eeuw beweerde men dat na de stormvloeden van 1470, 1530, 1546 en 1570 het dorp met kapel Ter Heijde vier keer was verplaatst. Historisch geograaf Elisabeth Gottschalk heeft echter duidelijk gemaakt dat er na stormvloed zeker schade was, maar in die eeuwen was ‘over verplaatsing van deze nederzetting is niets met zekerheid bekend’ (Gottschalk 1977, 667). Ook schreef zij dat er in de middeleeuwen geen kapel was, want in de lijst van kerken en kapellen in het bisdom Utrecht komt Ter Heijde niet voor (Grijpink 1934).

Dankzij historicus Ronald van der Spiegel zijn vermeldingen bekend van de nederzettingen De Zidde, Nieuwerheide, Ter Heijde en Westerheide. Hij vond die in de grafelijke rekeningen op het Nationaal Archief. Alles wat aanspoelde (‘zeevond’) kwam de graaf van Holland toe. De strandvonder verkocht de vaten wijn, wrakken, bruinvis, hout, en verrekende dat met de grafelijke administratie. De helft kwam trouwens aan de vinder. Voor de 14^e tot en met de 16^e eeuw verzamelde Van der Spiegel de vermeldingen (Van der Spiegel 2002-2022).

De eerste vermelding van een toponiem aan zee bij Monster was De Zidde, genoemd in 1287. Hier eindigde de juridische invloed van de Hollandse graaf (Van der Spiegel 2004). Van 1344 tot 1367 wordt De Zidde vermeld bij de

Figuur 1. Vervallen duinboerderij Solleveld in 1929 (gebouwd omstreeks 1780). Het bedrijf leverde melk en boter aan inwoners van Loosduinen. De kastanje in het midden staat er nog. Foto: Frans Kooijmans.

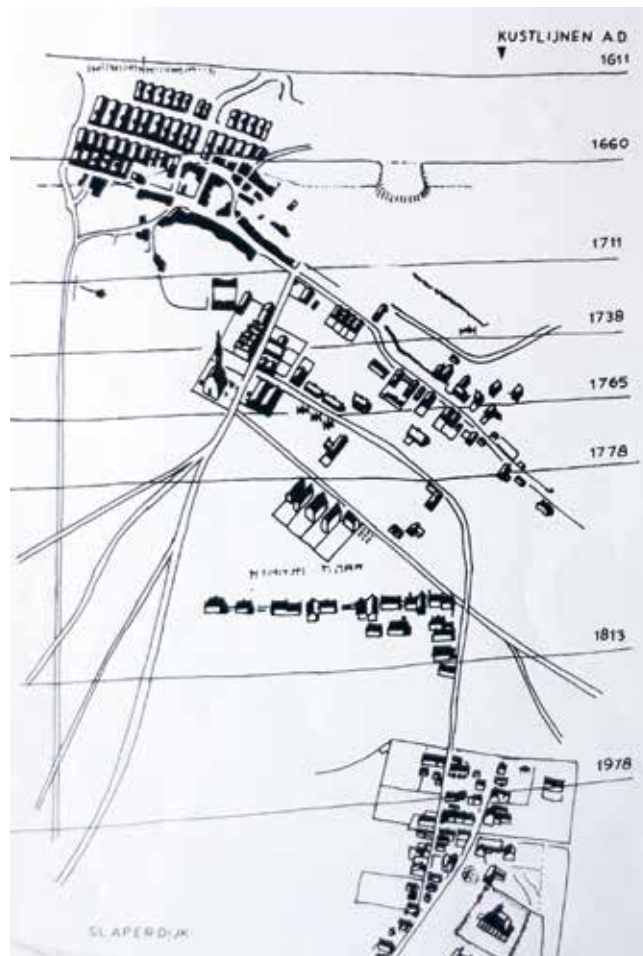
aangespoelde 'zeevond'. De Zidde was mogelijk een wachtpost op de grens van de grafelijke duinen en de Kapittelduinen met enige bewoning in de duinen. Het zou op een uitloper van een smalle strandwal gelegen kunnen hebben naast een duinvallei in het verlengde van het Segbroek en daarna in zee verdwenen. Hier stond later landinwaarts een wachthuis op de kaart van Cruquius in 1712. De naamsafleiding van De Zidde is onbekend.

In 1371 wordt de meldingen van zeevond de naam Nieuwerheyde voor het eerst genoemd. Tot 1481 komt die naam voor. Ze verwijst waarschijnlijk naar een ouder 'Heyde', dat echter in de bronnen niet is gevonden. Wel staat op vele oude kaarten uit 16^e eeuw steeds Heyde geschreven. In de duinen bij Nieuwerheyde wordt in 1414 'geforeteert', met een fret op konijnen gejaagd. Omstreeks 1500 verdwijnt Nieuwerheyde uit de schriftelijke bronnen.

In 1406-1407 verschijnt dan Ter Heijde. Dat is de naam die stand houdt in de eeuwen daarna. In 1472-1473 komt nog een nieuwe naam voor: Westerheide, volgens Van der Spiegel een andere naam voor het dorp Ter Heijde. De verwijzing naar een heideveld is zeer onwaarschijnlijk. De plaatsnamen eindigend op -heyde komen in de middeleeuwen meer voor langs de Noordzee, zoals Hythe in Engeland, La Hyte bij Duinkerken, Ter Yde en Koksijde in West-Vlaanderen (Vlietinck 1936) en ook Berkheide tussen Scheveningen en Katwijk. Namen met -hide, -yde, -ide, of -heide staan voor een eenvoudige aanlandingsplaats of strandhaven (Rentenaar 1991, 10). Deze verklaring wijkt af van die van Anton Albert Beekman van een eeuw geleden, die verwees naar ligging aan 'die Hey', een veronderstelde zijarm van de Maas. Deze waternaam komt niet voor in de schriftelijke bronnen en de nestor van de historische geografie plaatste dus een vraagteken op zijn reconstructiekaart (Beekman 1919). Latere schrijvers uit het Westland lieten dat vraagteken weg en hielden vast aan het ontstaan van Ter Heijde aan 'het riviertje die Hey'.

De stormvloed uit de 15^e en 16^e eeuw veroorzaakten sterke kustafslag en ook het ontstaan van paraboolduinen die landinwaarts waaiden. Aan de zee kant van de Kapittelduinen was in 1564 sprake van het *Swanegat* en in 1570 van een *Kivitsdel* in dezelfde duinen (Postma 1989, 170). Voor 1567 wordt gemeld dat door overstromingen Ter Heijde onbewoonbaar is geworden (Dolk 1939, 475).

Voor de ligging van Ter Heijde in de 17^e tot 20^e eeuw is er een interessante compilatiekaart gemaakt door technisch tekenaar Wim Duijvestijn (Fig. 2). Hij combineerde de plattegronden op oude kaarten met vroegere kustlijnen. Voor de oudste plattegrond van het dorp gebruikte hij de Kaart van Delfland van Floris Balthasars uit 1611. Hierop

Figuur 2. Kustlijnen en drie plattegronden Ter Heijde in de 17^e tot 20^e eeuw. Combinatiekaart Wim Duijvestijn (1978).

Figuur 3. De Trompstraat (zeezijde) in Ter Heijde. Houtsneede Han Krug. Uit: Boelens 1928.

zien we Ter Heijde schuin op de kust staan: de oriëntatie van de Oude Duinen. Het dorp is later ingesloten door Jonge Duinen die in de 16e eeuw landwaarts waaiden. Het Copierduin, genoemd naar een adellijke familie, lag juist ten noorden van Monster. Of het Oud Duin of Jong Duin was, is niet meer na te gaan, want het is begin 19e eeuw afgegraven voor de aanleg van de Slaperdijk. Op een kaart uit 1660 staat naast *De Strangh* noordwaarts van het dorp *De Heij* het *Schuijtegadt* getekend. Ook in de 18e eeuw is de schuine oriëntatie van dit dorp nog te herkennen (Fig. 2). In de 14e tot 16e eeuw zullen er een of twee verplaatsingen van Ter Heijde zijn geweest, waar we verder niets van weten.

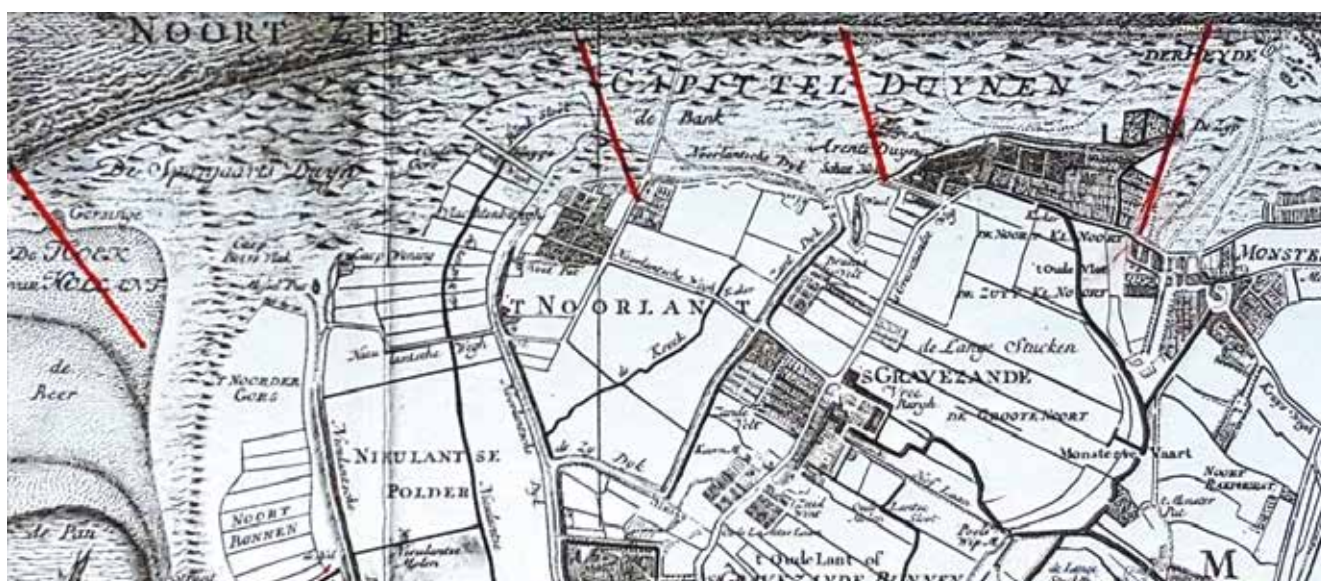
De kustlijn van 1600 is gereconstrueerd door historisch geograaf Wim Ligtendag. Op grond van op nauwkeurigheid gecontroleerde oude kaarten kwam hij op een kustlijn die 1300 meter vergeleken met nu in zee lag. De kust van 1750 lag, ondanks de aanleg van eiken paalwerken, op 300 meter (Ligtendag 1990). Zijn schatting voor het jaar 1300 (niet gebaseerd op oude kaarten) kwam uit op 1800 meter in zee (Ligtendag 1989). Daar lag dus ooit het eerste (Ter) Heijde. Tussen 1750 en 2000 was de kustachteruitgang wel lager door aanleg van de stenen Delflandse Hoofden. Kustafslag was in vroeger tijd eigenlijk niet te voorkomen. De helmbeplanting kon het zand op land vasthouden, maar de afslag door de zee ging door.

De afbraak van het verkrotte dorp Ter Heijde in 1929, gevolgd door herbouw en opnieuw afbraak in 1943, noemde de latere hoogleraar landgebruiksplanning van de Wageningen Universiteit beeldend: 'Erger dan de zee, zijn planologen en Duitsers' (Fig. 3). Vanaf 1949 volgde opnieuw herbouw van het dorp (Van der Valk 1988).

Veldnamen omstreeks 1700

Net als in het beheergebied Meijndel is de kaart van Nicolaus Cruquius schaal 1 : 10.000 (1712), en schaal 1: 45.000 (1750), een belangrijke bron voor de 35 veldnamen in de Delflandse duinen (Tabel 1). Tussen Hoek van Holland en Scheveningen liggen twee duincomplexen: de Kapittelduinen en de Westduinen. De grens lag bij boerderij *de Zyp*, iets ten zuiden van Ter Heijde. Ook staat de veldnaam *Eyckenduynen* vermeld, ook de naam van een gehucht met kapel tussen Loosduinen en Den Haag.

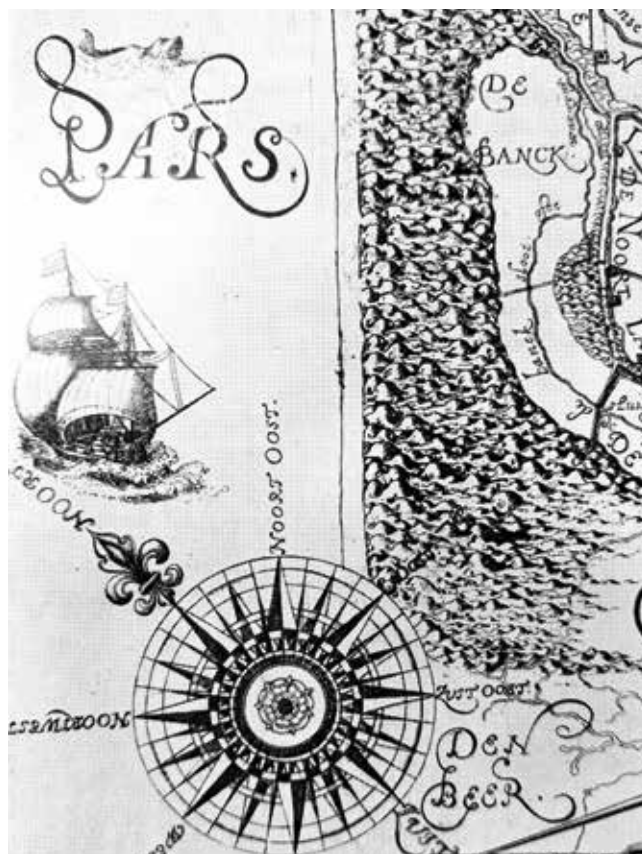
De eerder besproken Kapittelduinen zijn verdeeld in Eerste, Tweede en Derde Capittel Duyn (Fig. 4). Wat ontstaan betreft hadden ze eigenlijk vanaf Ter Heijde genummerd moeten zijn. Hier volgt een toelichting op de veldnamen. De naam *Het Spanjaerts Duyn*, waarschijnlijk genoemd naar een gestrand Spaans schip, is onlangs gebruikt voor de natuurcompensatie *Spanjaards Duin*. Dat was een gelukkige keuze. In 2009-2011 werd hier een nieuwe zeereep en een natte duinvallei aangelegd. In de naam *Arents Duyn* zit mogelijk de familienaam Aerdenburgher. Op 't *Galgeduyntje* stond de galg van 's-Gravenzande als waarschuwing. *De Bank* was ooit een zandbank buiten de bedijkte zandplaat 's-Gravenzande, waar de *Banksloot* of *-watering* liep (Fig. 5). Het heet nu ook wel *De Banken*, nadat er in 1846 een dwarsdijkje werd gelegd. Al in 1371 was hier sprake van de *Grote en Kleine Vinkenkamp* (Dolk 1939, 697) genoemd naar het vinken aan de binnenduintrand. Het verlengde van de *Banksloot* naar Ter Heijde heette in 1611 *Den Dee*. Door kustafslag werden de duinen voor de *Bank* steeds smaller en werden toen versterkt tot een zanddijk. Bij Ter Heijde was *de Gapert* een open duinvallei waar een

Figuur 4. Eerste, Tweede en Derde Capittel Duyn (grenzen in rood). Kaart van Delfland door Cruquius, 1750.

Tabel 1. Kaart van Delfland. Schaal 1 : 10.000. Nicolaus Cruquius 1712.

Eerste Capittel Duyn	Caep Boers Vlak Mossel Put 't Oude Gors De Spanjaerts Duyn Vluchtenburch
Tweede Capittel Duyn	Arents Duyn de Bank 't Galge Duyntje
Derde Capittel Duyn	Eyckenduynen de Gapert de Zyp
Eerste West Duyn	Der Heyde
Tweede West Duyn	Geesterwyk
Derde West Duyn	Schape Natje Het Smal Duyn Ockenburch Zolle Velt
Vierde West Duyn	het Byltje den Hoogen Bergh Leendert Kints Berg 't Seg Meertje
Vijfde West Duyn	Ary Pieter tien Mergen Daniels Bergh Daniels Plas 't Hooy Velt Hooge Klift Hout Rust Lammerdal Schevelinge Schuyte Gat 't Vloey gat Vossendel Vuerboets Pan Waterdel

Figuur 5. Fragment kaart van Delfland met kompasroos door Floris Balthasars, 1611. Zeewaarts van De Banck liggen nog brede kustduinen, waar voortdurend afslag optrad.

Figuur 6. Eerste, Tweede, Derde, Vierde en Vijfde West Duyn tussen Monster en Scheveningen (grenzen in rood). Kaart van Delfland door Cruquius, 1750.

watertje of duinrel uit sijpelde: *de Zyp*. De naam *Geesterwyk* werd mogelijk in 1660 bedacht toen een boerderij mede geschikt werd gemaakt als zomerverblijf voor een advocaat uit Den Haag. Het was voor hem een wijkplaats op de Geest, in 1611 al genoemd *De Gheest*. Op de hofstede *Vluchtenburch*, tegenwoordig *Vlugtenburg*, was een mooie kamer om in de 17e eeuw de stad te ontvluchten.

De Westduinen zijn verdeeld in Eerste, Tweede, Derde, Vierde en Vijfde West Duyn. Het Eerste West Duyn heette ook Monsterduin. Dat zijn duinpartijen met een boerderij en duinmeier die toezicht hield en ook konijnen leverde. De grenzen tussen de duinpartijen zijn vastgesteld in 1661. Ze staan ongeveer loodrecht op de richting van de oude strandwallen (Fig. 6). Hier volgen een aantal veldnamen

Figuur 7. Vernielde kust ten noorden van Hoek van Holland vanaf de Duitse radartoren (mei 1945), nu Zeetoren. In de verte de kalkbranderij bij 's-Gravenzande en de toren van Monster. Op het strand versperringen ('Rommelasperges') en rechts van de zeereep het smalspoor. Foto: Frans Kooijmans.

met toelichting. Naar de vorm van een bijl was het *Byltje* genoemd. Het *Schape Natje* was de bron van de Haagse Beek. Het lag bij *Het Smal Duyn* dat voor zich spreekt. In het Vierde en Vijfde West Duyn zijn namen eindigend op -berg, -del of -pan, net als in Meijendel. *Vossendel* verwijst naar roodbruine paarden. Een vallei heette *Arie Pieter tien Mergen*: dat was ooit van boer Arie Pieter en 10 morgen of 8,5 ha groot. Het woord *Hooge Klift* is verwant aan klimmen (Schönfeld 1950, 40) en was een hoog duin halverwege de Scheveningseweg. *Het Schuyte Gat* en 't *Vloeygat* waren plaats voor de winterberging van pinken en schuiten.

Bijzonder op de kaart van Cruquius zijn de genummerde schutpalen. Ze begrenzen de voorduinen of voorlanden langs het achterland, waar koeien en schapen met een herder mochten grazen. Zeewaarts van die palen waren de kustduinen daarvoor te kwetsbaar. Een koe of schaap werd daar weggehaald en in een wachthok gezet. Tegen een boete mocht de eigenaar het dier ophalen. In het Derde Capittel Duyn buigt de lijn van de schutpalen ver landinwaarts. Dat duidt op de kwetsbare stuifduinen achter de kust. Ook bij de Westduinen is dat het geval en speelde het gebruik van de duinvalleien door boeren ook een rol.

Overgebleven veldnamen

Met de kustafslag gingen door de eeuwen heen vele veldnamen verloren. Tussen 1826 en 1851 werd vanaf *de Zyp* tot in het *Polanenduyn* een reserve- of slaperdijk aangelegd. Opmerkelijk voor de versterking van de kwetsbare zeewering tussen Hoek van Holland en Kijkduin was tussen 1906 en 1923 de aanleg van een werkspoor achter de smalle zeereep (Fig. 7). Na 1945 raakte dat in onbruik. Twee wandelkaarten voor de duinen geven de nog bestaande veldnamen.

Tabel 2. Wandelkaart 's-Gravenhage en Omstreken. Schaal 1 : 5.000. Dienst S & V (AVN 1932).

Arentsduin	Ockenburgh
Bremhof	Segbroekpolder
Boschjes van Pex	Terheiden
Boschjes van Poot	Solleveld
Kijkduin	Wapendal
Meer en Bosch	Westduinen
Natte Pan	

Figuur 8. Landhuis Ockenburgh, ca. 1955. Uitgave Haagse Jeugdherberg Stichting.

Wandelkaart 's-Gravenhage en Omstreken, Schaal 1 : 5000, Dienst S & V (AVN 1932)

Hier volgen een paar namen die niet eerder werden besproken (Tabel 2). De *Bremhof* is een heideveldje waar brem groeit op de Oude Duinen bij *Ockenburgh*. Deze laatste naam is genoemd naar een heuvel van een persoon Ocke, namelijk *Ockenberghe* in de 13^e/14^e eeuw (Van Berkel en Samplonius 2006, 328). Toen Jacob Westerbaen in 1651 zijn buitenplaats stichtte, noemde hij het *Ockenburgh* (Fig. 8). Voor 1746 wordt bij *Ockenburgh* op een oude kaart nog het *Zwarte Duijn* genoemd, vermoedelijk verwijzend naar de donkere (heide) begroeiing. In *Wapendal* schuilt de naam wapel, dat in het middelnederlands een drinkpoel betekent. In *Segbroek* zit het woord zegge, een grassoort van natte plekken. De *Boschjes van Pex* en de *Boschjes van Poot* zijn vernoemd naar duinboer Koos Pex en jachtopziener Willem Poot.

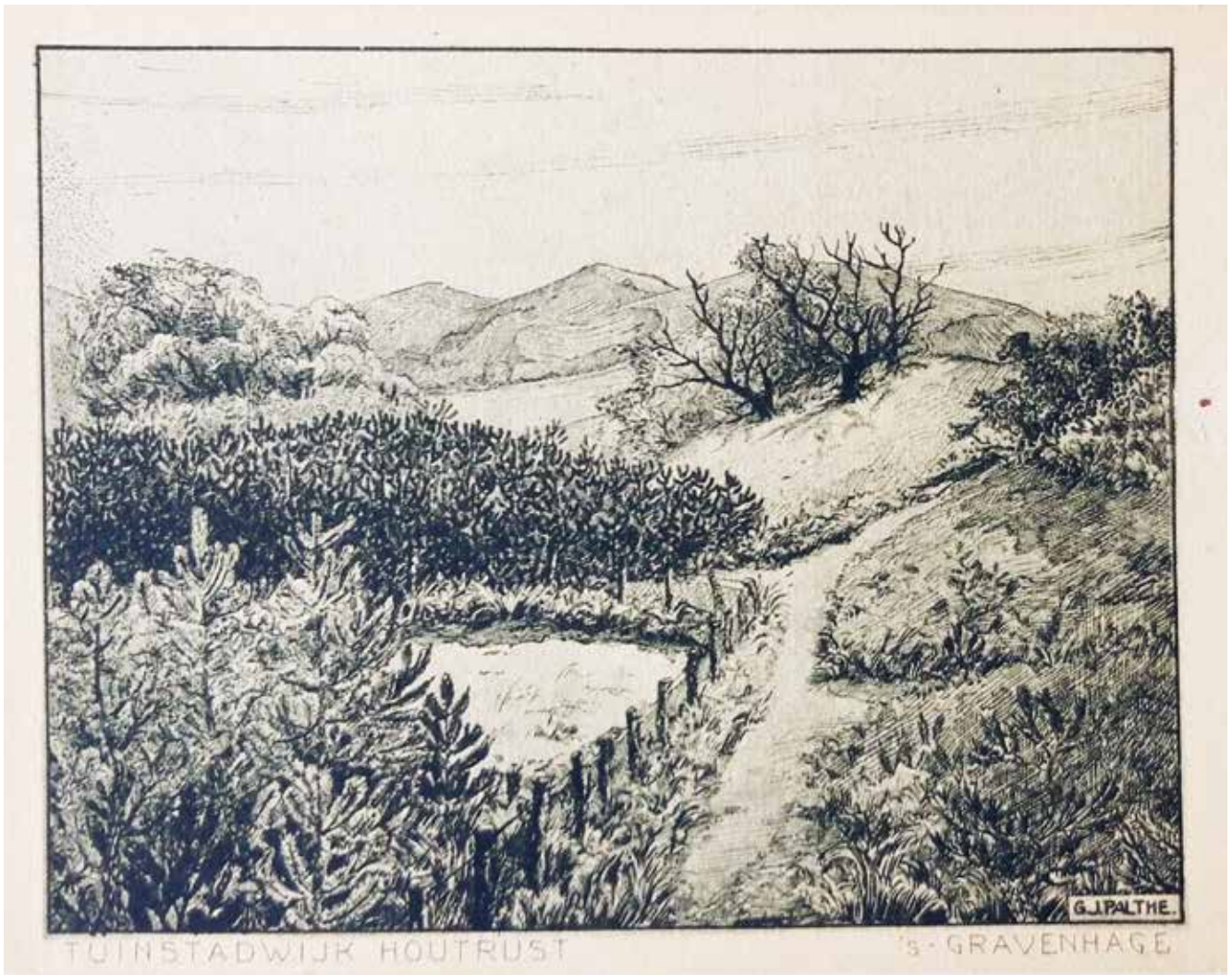
De *Natte Pan* werd gespaard bij de omvorming van de Westduinen tot Westduinpark in de jaren 1925 tot 1935. Op de zogenaamde hoogvlakte ten westen van Duindorp werd toen zand gestort uit de gegraven havens van Scheveningen. Er werden dennen gepoot (Fig. 9). Het Westduinpark werd bemest met stadsvuil en er werden exoten geplant. Ook legde men toen drie evenwijdige fiets- en wandelpaden aan tussen Duindorp en Kijkduin (Doorenbos 1936).

Tabel 3. Recreatiekaart Solleveld. Schaal 1 : 10.000. Uitgave DZH 2000.

Bloedberg	Ockenburgh
Blijrustduin	Ockenrode
v Leydenhof	Polanenduin
de Geest	Puinduinen
Hyacintenbos	Solleveld
Meer en Bos	Ter Heijde
Molenwei	Wijndaelerduin
Monsterse Geestje	

Recreatiekaart Solleveld, Schaal 1 : 10.000, Dunea 2000

Ook op deze kaart staat weer een aantal veldnamen (Tabel 3). De *Bloedberg* kreeg haar naam in 1938 tot 1940 toen werklozen deze uitzichtheuvel met kruiwagens zand opwierpen. De *Bremhof* heette later *van Leydenhof*. *Blijlust* was een boerderij zeewaarts van *Ockenburgh*. De *Molenwei* is genoemd naar de molen van Monster, en ligt naast de Molenslag naar het strand. Afgeleid van *Ockenburgh* werd een landgoed richting Monster *Ockenrode* genoemd. Het *Wijndaelerduin* komt van *Wijndael*, ook bekend van de *Wijndaalderswoning*, een oude boerderij die nog lang aan het einde van de Laan van Meerdervoort stond. Het woord

Figuur 9. Dennenkwekerij in het Westduinpark, ca. 1930. Tekening G.J. Palthe, koperdiepdruk J.G. Happel, 's-Gravenhage. Uitgave Dienst der Stadsontwikkeling en Volkshuisvesting.

wijn komt mogelijk uit we(d)e, dat duidt op een struikgewas van wilgen (Schönfeld 1950, 82-83). De betekenis is dus wilgenplas. Het *Polanenduin* was bezit van de adellijke familie Polanen die verslagen werd tijdens de Hoekse en Kabeljauwse twisten in 1351, waarbij hun kasteel bij Monster te gronde ging.

In het Natura 2000-gebied bij Hoek van Holland zijn een paar moderne veldnamen bekend: *Van Dixhoorndriehoek*, *Hillduin*, *Hoekse Bosjes*, *Nieuwlandse Duinen*, *Roomse Duin* en *Vinetaduin*. Als laatste veldnaam volgt de *Zandmotor*, een wat verwarrende aanduiding. Volgens de traditie zou je het de *Heijdse Plaat* kunnen noemen, maar dat zou slecht begrepen worden. Het opgespoten zand uit zee moet de bron of motor zijn voor nieuwe duinvorming op de smalle Delflandse kust.

Conclusie

De veldnamen in de duinen tussen Hoek van Holland en Scheveningen geven een goed inzicht op het landschapelijk verleden. Op de Oude Duinen wijzen namen van drinkpoelen (wapel, sol) op beweide duingraslanden (veld) met plaatselijk heide. De naam *Eyckenduynen* verwijst naar het eikenbos dat van nature op Oude Duinen groeit. Het eikenhakhout van Solleveld staat dus op een logische plek. Bijzonder in de omgeving van Den Haag is het gebruik van het aardige verkleinwoord 'bosje'. De namen eindigend op -geest duiden op hoger gelegen bouwland. Sommige duinboerderijen kregen in de 17^e eeuw een (zomer)recreatieve bestemming voor stedelingen.

In de Jonge Duinen zijn er namen die eindigen op -berg of -duin voor hoge toppen. De namen van duinvalleien in de Westduinen bij Scheveningen eindigen vaak op -del, -pan

of –veld en dat sluit aan op de veldnamen in de Oostduinen. Opvallend in de zeereep waren vroeger openingen waar schepen in de winter beschut lagen, met namen eindigend op –gat. De grote kustafslag van Delfland leidde een aantal keren tot verplaatsing van het vissersdorp Ter

Heijde. Bij de Maasmond was er juist kustaangroei met zandplaten en gorzen, maar later ook kustafslag.

Bert van der Valk wordt bedankt voor het kritisch doorlezen van het concept van dit artikel.

Literatuur

- Beekman AA (1919). De “Masemude”. Tijdschrift van het Koninklijk Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap XXXI, 281-305, met kaarten.
- Berkel G van & K Samplonius (2006). Nederlandse plaatsnamen. Herkomst en historie. Utrecht.
- Boelens B (1928). Ter Heijde. Het oude zee-dorp. Uitgave Chr. Boddéus, Monster.
- Dolk TFJA (1934). Geschiedenis van het Hoogheemraadschap Delfland. Den Haag.
- Doorenbos SGA (1938). Duinpark en duinbebossing. A. Schierbeek (red). Onze duinen. 's-Gravenhage AVN, 51-62.
- Emmens J (1969). Het ambacht Monster Ao 1378. Jaarboek Centraal Bureau voor Genealogie XXIII, 186-227.
- Gottschalk MKE (1975). Stormvloed en rivieroverstromingen in Nederland II. De periode 1400-1600. Assen/Amsterdam.
- Grijpink PM (1934). Register op de parochies, altaren, vicarieën, etc. deel V. Delflandia. Haarlem.
- Ligtendag WA (1989). De kust in de duistere eeuwen. Een reconstructie van de zuidelijke Noordzeekust omstreeks het begin van de jaartelling, omstreeks 800 en omstreeks 1300 AD. Universiteit van Amsterdam. Historisch-Geografisch Seminarium.
- Ligtendag WA (1990). Van IJzer tot Jade. Een reconstructie van de zuidelijke Noordzeekust in de jaren 1600 en 1750. Rijkswaterstaat, 's-Gravenhage.
- Moerman HJ (1956). Nederlandse plaatsnamen. Een overzicht. Leiden.
- Postma C (1980). De zorg voor Delflandse duinen in de zestiende eeuw. Nederlands Archiefblad 84, 351-361.
- Postma C (1989). Het Hoogheemraadschap van Delfland in de middeleeuwen 1289-1589. Hilversum.
- Rentenaar R (1991). Samenstelling met persoonsnamen in de middeleeuwse Zeeuwse toponymie. Archief, Koninklijk Zeeuws Genootschap der Wetenschappen, 1-32.
- Schönfeld M (1950). Veldnamen in Nederland. Amsterdam.
- Spiegel RA van der (2014). De Zidde: een voorganger van Ter Heijde? Historisch Jaarboek Westland, 111-126.
- Spiegel RA van der (2002-2022). Verwijzingen naar Nieuwerheide, Ter Heijde en Westerheide gevonden in het Nationaal Archief (digitale bestanden).
- Valk A van der (1988). Het wandelende dorp. Ruimtelijke verandering, overheidsbemoediging en planning in Ter Heijde. Rooilijn, UvA, 245-251.
- Valk B van der (2016). De Westlandse kust van 1250-1850. De Westlandse kust van 1850 tot heden. M. Ysselstijn & Y. van Mil (red.), Atlas van het Westland. 10.000 jaar ruimtelijke ontwikkeling, p. 99 en p. 152.
- Vlietinck E (1936). De Yden van Vlaanderen, van Duinkerke tot Sluis. Geschied- en taalkundige studie. Katholieke Vlaamsche Hoogeschooluitbreiding XXXV, nr. 10.